

Miroslav Koudela

Mikulovský kostel sv. Václava v proměnách staletí

I. Od nejstarších dob do konce 15. století

Mědirytina zachycující údajně nejstarší pohled na Mikulov. Originál uložen v Bildarchiv der Österreichischen Nationalbibliothek ve Vídni. (fotokopie Václav Hortvík, SOkA Břeclav se sídlem v Mikulově)

Počátky mikulovského kostela sv. Václava jsou rekonstruovatelné jen velmi obtížně. Pravděpodobně již na konci 12. století stála na místě dnešního kostela sv. Václava románská svatyně, jejíž hmotné pozůstatky se ovšem nepodařilo dosud objevit, a jejíž podoba je tak pro nás zcela neznámá. Vše, co o minulosti kostela až do konce 15. století (tj. do doby před výstavbou gotické fáze dnešního kostela) víme, je totiž známo pouze z písemných pramenů. Z těchto historických zpráv lze však vyčíst nejčastěji jen to, že kostel v Mikulově skutečně existoval – jakákoli zmínka o jeho vzhledu chybí. Netušíme tak nic o půdorysu kostela, o materiálu, z něhož byl postaven, ani kolika stavebními fázemi a podobami do konce 15. století prošel. Jedna výjimka, i když poněkud sporná, však přeci jen existuje. V poměrně nedávné době (v roce 1979) byla objevena a publikována mědirytina, která podle nápisu v horní části představuje pohled na Mikulov.¹ Tato mědirytina, jak se všeobecně soudí, pochází sice z konce 16. či počátku 17. století, avšak podle některých hypotéz jí byla předlohou mnohem starší kresba, zachycující údajně Mikulov před rokem 1500. Na veduté můžeme kromě jiného spatřit v podhradí stojící kostel, a pokud je zobrazeným místem skutečně středověký Mikulov, mohl by představovat předchůdce dnešního chrámu sv. Václava.

Pomineme-li tento nezaručený obrazový pramen, nemáme v ruce sebemenší doklad toho, jak mikulovský kostel sv. Václava až do konce 15. století vypadal. To, co o něm v této době říkájí vybrané prameny písemné povahy (přesněji řečeno listiny), jsem se pokusil v jiné své studii sumarizovat již dříve,² proto si na tomto místě dovlím jen velmi skromný a stručný přehled, který si rozhodně neklade nároky na úplnost. Jak z níže uvedeného shrnutí vyplývá, vzhled

kostela nepatřil ve středověkých úředních kruzích (listiny jsou totiž písemné dokumenty úřední provenience) k frekventovaným tématům – v celém souboru listin, které zachovaly větší či menší zmínku o kostele sv. Václava v Mikulově, není o jeho vnější podobě ani jediné slůvko. Připomeňme si tedy krátce, co o historii kostela v tomto nejstarším období víme:

Rok 1173 – vůbec první psaná zmínka pochází z falza zakládací listiny dolnokounického kláštera, jež se hlásí do roku 1173 a v níž Vilém z Pulína oznamuje, že se souhlasem své manželky Žofie a svého syna Svatoslava zakládá klášter premonstrátek v Dolních Kounicích.³ V listině je uveden výčet kostelů, které mají spadat pod patronát nově vzniklého kláštera, mezi jinými je zmíněn i kostel v Mikulově. Listina ve skutečnosti vznikla asi o sto let později (někdy před rokem 1276)⁴ a zdá se, že autor dobového padělků spletl datum: podle Jarlochovy kroniky byl klášter v Dolních Kounicích založen Vilémem z Pulína až v roce 1181⁵ a až za další dva roky (v říjnu roku 1183) sem byly uvedeny první řádové sestry z premonstrátského kláštera v Louňovicích.⁶

Rok 1276 – o patronátní právo (tj. právo jmenovat ke konkrétnímu kostelu duchovního správce a právo vybírat církevní desátek) nad mikulovským kostelem se ovšem hlásila také kapitula ve Staré Boleslavi. Spor mezi ní a dolnokounickým klášterem definitivně vyřešila až listina z 5. ledna 1276, ve které staroboleslavská kapitula prodává klášteru premonstrátek v Dolních Kounicích své „starodávne“ desátky z 16 kostelů na jižní Moravě, včetně toho mikulovského, za náhradu jedné hřivny stříbra ročně.⁷ Od tohoto roku byl tedy kostel v Mikulově spolehlivě pod patronací dolnokounického kláštera a fara v Mikulově byla obsazována kněžími z řádu premonstrátů. Přes občasné spory s Liechtensteiny (od roku 1249 majiteli panství Mikulov) o kompetenci k obsazování fary měl dolnokounický klášter tento patronát až do svého zániku v roce 1526.

Rok 1283 – olomoucký biskup Dětrich (1281–1302) na žádost dolnokounického probošta Heřmana ustanovuje premonstráta Vojslava, kanovníka z kláštera v Dolních Kounicích, farářem kostela v Mikulově poté, co na tuto funkci rezignoval předchozí farář Oldřich.⁸

Rok 1288 – dvanáct let po prodeji patronátního práva nad šestnácti jihomoravskými kostely dolnokounickému klášteru se staroboleslavská kapitula zřekla výše zmíněného ročního poplatku jedné hřivny stříbra, kterou za tento převod patronátních privilegií až dosud pobírala, ve prospěch olomouckého biskupství.⁹ Od této chvíle platil klášter premonstrátek tento poplatek olomouckému biskupovi jako tzv. biskupský desátek z celkového desátku církevního, který dolnokounický klášter vybíral z kostelů k němu dle patronátního práva příslušejících (biskupovi náležela vždy čtvrtina z celkového církevního desátku).

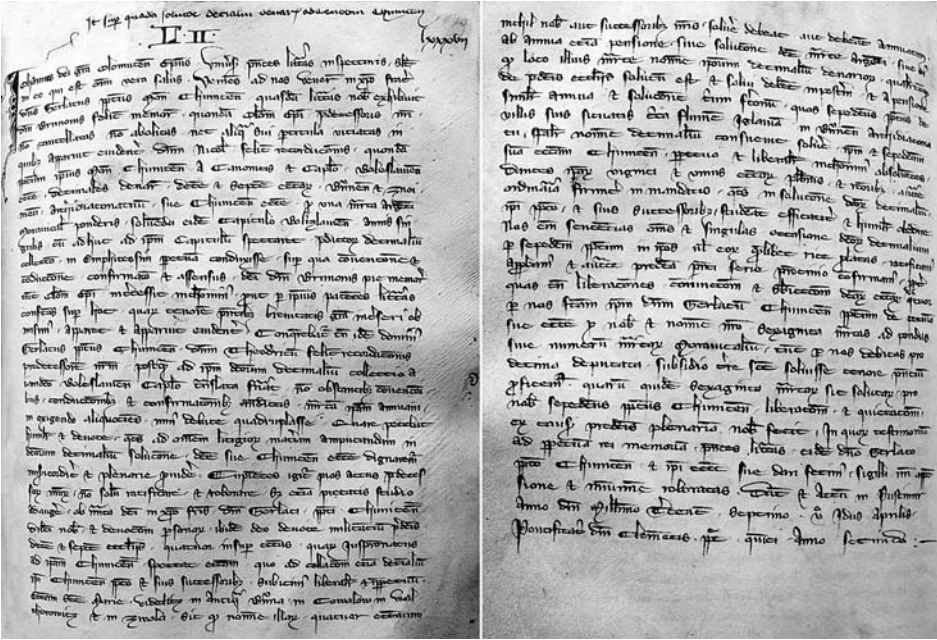
Rok 1307 – olomoucký biskup Jan VI. z Valdštejna (1302–1311) na žádost dolnokounického probošta Jarlocha osvobodil premonstrátský klášter v Dolních Kounicích od placení zmíněného biskupského desátku z kostelů, které klášter kdysi získal od staroboleslavské kapituly (tj. opět včetně mikulovského kostela).¹⁰

Rok 1308 – začátek sporu mezi dolnokounickým klášterem a tehdejší mikulovskou vrchností, Liechtensteiny, o patronátní právo nad mikulovským kostelem. Spor vypukl poté, co se Jarloch, probošt kláštera premonstrátek v Dolních Kounicích, pokusil za správce mikulovského kostela dosadit premonstráta Jakuba.¹¹ Tomu však zabránil majitel mikulovského panství Jindřich II. z Liechtensteina (vládl Mikulovu v letech 1265–1312/1314), který obsadil funkci správce mikulovského kostela knězem Oldřichem.¹² Ve sporu šlo nejen o prestiž, ale i o peníze. Právně každého patrona bylo jmenovat ke konkrétnímu kostelu duchovního správce a oprávnění vybírat církevní desátek. Z obojího plynul zisk, jelikož z každého desátku zůstávaly patronovi tři čtvrtiny (jedna čtvrtina šla biskupovi) spolu s ostatními důchody, z nichž vyplácel faráři jen smlouvenou mzdu. Je pochopitelné, že si každý patron pak vybíral takového kněze, který se spokojil s menší částkou.

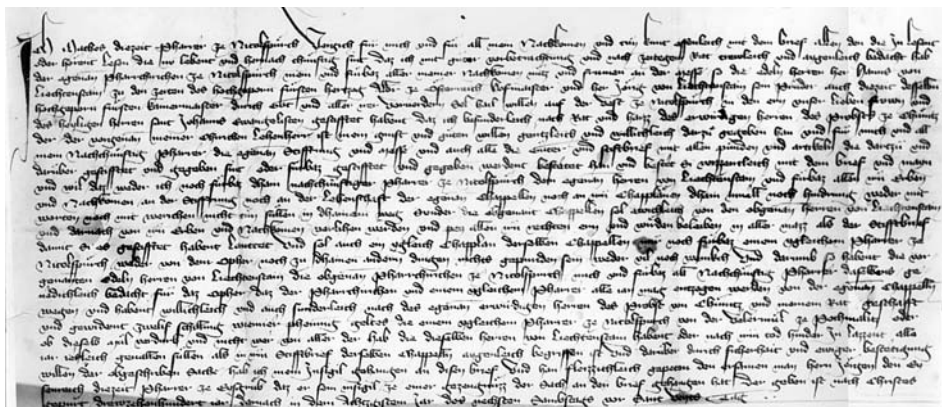
Rok 1310 – po dvou letech sporů Jindřich II. z Liechtensteina uznal starodávna privilegia dolnokounického kláštera, nemínil však ustoupit bez určité finanční satisfakce za ztracený příjem z mikulovského kostela. Za souhlas s patronátním právem nad mikulovským kostelem musel klášter Liechtensteinovi prodat ves Dolní Dunajovice a odpustit mu náhradu škody, kterou způsobil zabráním fary v Mikulově.¹³

In nomine domini Amen. Se noscitur memore obitus suis uox locum huius humana pueritudo tanto gratia quibuslibet solemniter celebrata
 in testimonio sequitur per eadem subuenit remedia suscipere. Sicut igitur cum pater eius quem successit postquam quod
 go Wilhelmus clericus de Pulia pueritudo mox et pater salua p pateris opa cupiens salubriter pueritudo. Genodum dicitur
 p pueritudo ex dicitur in Chancy in honore dei et marie sue uirginis gloriose. functus et auxiliatur sicut fca gra
 castri. cui Genodia ad sustentandam p pueritudo in eodem loco famulatum ex consensu dicitur coniugis mee Gopine et cetera
 fca mei pueritudo unanimi uoluntate has nullas uelut. Cuius Michan. Brany. cum omnibus iuribus et p pueritudo. ad
 ipsas uelut ad aua spectantibus clericali rursus hactenus uirtu dicitur. p pueritudo. Ceter. ubi reit locum fca bnfca/ubi
 uirtutu mea cumulat. Et solum in sup. p pueritudo Genodum et p pueritudo uelut dicitur. Amphoi resollamine subuenit. cetera
 sub scriptis fca. in Chancy. Pulia. Tos. Opulou. Dunoyou. p pueritudo. in bonis mī constructas. et si que fuerit p pueritudo
 dicitur in posteru constructa cum plno iure p pueritudo quo successione p pueritudo legitime in ecclē. memorata Genodia libe
 dicitur conu. et libere. Ut aut hoc omī locū obuacit et uoluit p pueritudo firmatas. Maxime. ut aliquis seruuulus ambigens
 sup. donatos mea et actiuitates huiusmodi in posteru uoluit subuenit. p pueritudo conferri. lura. et sigilli mī munimine dispositi co
 manui. fca fca hoc. Anno dñi. m. c. lxxv. in p pueritudo testu p pueritudo. Qui fca. ualuis uir Godechal. abbas glouens. Ray
 bo. de dicitur. Gerhard. de Zbarau. Bosuier. de coulou. p pueritudo. de Amoyou. Radola. de Colouer. huc. de buouay. Gopine.
 de. orelou. Mylau. fca fca suo. iacob. de Bouuay. Lo. de dicitur. Et alii quam plures fca fca.

Falzum zakládaci listiny dolnokounického kláštera hlásící se do roku 1173, které obsahuje první zmínku o existenci kostela v Mikulově. Domnělý originál uložen ve Familienarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein ve Vaduzu, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvík)

Opis listiny z roku 1307, v níž olomoucký biskup osvozuje klášter v Dolních Kounicích od placení biskupského desátku z mikulovského kostela. Reprodukce z Nejstaršího kopiáře olomoucké metropolitní kapituly uloženého v Zemském archivu Opava, pobočce Olomouc. (foto Milan Karásek, Regionální muzeum v Mikulově)

Listina z roku 1380, v níž tehdejší mikulovský farář Matouš vyjadřuje souhlas se zřízením kaple na mikulovském hradě. Originál uložen ve Familienarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein in Vaduzu, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvík)

Rok 1311 – definitivní tečku za vleklým sporem učinil olomoucký biskup Jan VI. z Valdštejna, který na žádost mikulovského faráře Jakuba potvrdil předchozí dohody mezi Jindřichem II. z Liechtensteina a dolnokounickým klásterem a zrušil všechny církevní tresty, které v souvislosti s touto kauzou nad Liechtensteiny vynesl.¹⁴

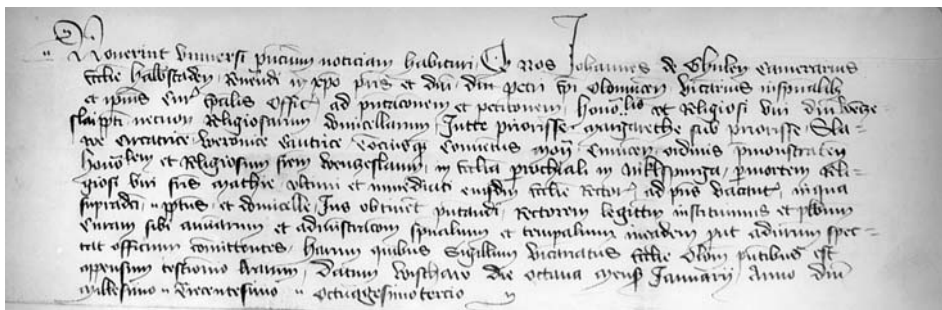
Rok 1351 – patronátní právo dolnokounických premonstrátek bylo potvrzeno listinou o inkorporaci mikulovského kostela klásteru Rosa coeli.¹⁵ Patronát konventu v Dolních Kounicích nad mikulovským kostelem pak trval až do zániku kláštera v roce 1526, poté přešel na mikulovskou vrchnost.

Rok 1380 – v souvislosti se zřízením kaple Panny Marie a sv. Jana Evangelisty na mikulovském hradě je zmiňován mikulovský farář Matouš, který se zřekl všech nároků na tuto kapli náhradou za stálý roční plat.¹⁶

Rok 1383 – Jan z Gulenu, gen. vikář olomouckého biskupa Petra III. (1381–1387), ustanovil na žádost dolnokounického protošta správcem mikulovského kostela kněze Václava.¹⁷

Rok 1389 – papež Bonifác IX. (1389–1404) nařídil, aby byl do funkce mikulovského faráře uveden kněz Jan z želivského kláštera premonstrátů, jelikož již uplynula doba pětilet, po kterou měl dle rozhodnutí předchozího papeže Urbana VI. (1378–1389) držet mikulovskou faru kněz Václav.¹⁸

Rok 1426 – kostel byl chrámem husity¹⁹ a po dlouhou dobu (tj. snad až do zahájení výstavby nového gotického chrámu kolem roku 1500) zřejmě jen provizorně opraven.

Listina vydaná v roce 1383 generálním vikářem olomouckého biskupa, který v ní ustanovuje kněze Václava novým farářem v Mikulově. Originál uložen ve Familienarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein in Vaduzu, fotokopie ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. (foto Václav Hortvík)

II. Od počátku 16. století do roku 1584

Závěr kněžiště kostela sv. Václava v Mikulově. (foto Milan Karásek)

Podle nejnovějšího stavebněhistorického průzkumu²⁰ využívajícího analogií s kostelem sv. Jakuba v Brně a kostelem sv. Štěpána v Grosskrutu v Dolním Rakousku byla novostavba mikulovského gotického chrámu zahájena kolem roku 1500.²¹ Zdá se, že mezi léty 1500–1520 bylo postaveno kněžiště (presbytář), dále spodní část věže a zřejmě jen obvodní zdi trojlodí.²² Pozdněgotický kostel sv. Václava tak tvořily presbytář, síňové trojlodí (které s největší pravděpodobností nebylo zaklenuto) a mohutná čtyřboká hranolová věž stojící v jihovýchodní části mezi kněžištěm a trojlodím. Nevýhodná poloha presbytáře ve svahu byla vyrovnána založením krypty pod dlažbou kněžiště, jež je přístupná pouze zvenčí. Vzhledem k nápadně vychýlené ose presbytáře a trojlodí je zřejmé, že kněžiště bylo stavěno v jiné stavební etapě. Zdá se, že postup výstavby byl následující: nejprve vznikl presbytář včetně zaklenutí, poté hranolová věž do výše prvního patra a nakonec obvodové stěny trojlodí.²³

Ryze gotický charakter si kostel uchoval až do roku 1584, kdy při požáru vyhořela kostelní věž.²⁴ Její přestavba, která byla zahájena hned v následujícím roce, se již nesla v duchu renesančních úprav, a znamenala tak konec gotické fáze v dějinách mikulovského kostela.

Presbytář kostela sv. Štěpána v dolnorakouském Grosskrutu. (foto Přemysl Mazal, AAA STUDIO)

Gotická žebrová klenba v presbytáři kostela sv. Václava. (foto Přemysl Mazal)

Pokusme se nyní stručně načrtnout, jak vlastně tento gotický kostel sv. Václava vypadal. Do dnešní doby si gotický charakter uchovalo kněžiště (presbytář). To je vystavěno z lomového kamene a tesaných kvádrů, v půdoryse je rozvrženo na dvě obdélníková pole a závěr vymezený pěti stranami osmiúhelníku. Presbytář je zaklenut žebrovou klenbou – v polích síťovou (tzv. parléřskou) a v závěru hvězdicovou, žebra mají tvar širokého tupého klínu a jsou opatřena červeným nátěrem. Úroveň podlahy presbytáře je oproti trojlodí zvýšena o jeden schod, avšak původní triumfální oblouk oddělující presbytář a trojlodí se nezachoval.²⁵ Pětiboký závěr kněžiště je rozčleněn čtyřmi vysokými štíhlými opěrnými pilíři, mezi nimiž jsou umístěna tři okna, přičemž prostřední je kvůli oltáři zazděné. Opěrné pilíře jsou vystavěny z kvádřového zdiva a zakončeny pultovou stříškou.²⁶ Rozměrná okna presbytáře sice již ztratila své původní gotické kružby, avšak zachovala si dosud původní profilaci ostění.

Dalším hmotným dokladem gotického slohu je u mikulovského kostela jeho věž. Z období výstavby gotického chrámu sv. Václava pochází přízemí a první patro věže. V přízemí je umístěna stará (původní) sakristie, která je zaklenuta žebrovou křížovou klenbou, jejíž žebra mají stejný profil jako žebra v kněžišti. Místnost v prvním patře má klenbu valenou a v její úrovni je dnes umístěn vstup na měšťanskou oratoř.²⁷

Pilíře gotického opěrného systému při jižní obvodové zdi trojlodí mikulovského kostela. (foto Milan Karásek)

V případě trojlodí jsou bezpečně gotické pouze obvodové stěny a zdá se, že trojlodí chrámu nebylo v 16. století zaklenuto (dnešní klenby pocházejí až z manýristické přestavby kostela z první poloviny 17. století).²⁸ Obvodové zdi jsou rovněž vystavěny z kamene, obdobně jako kněžiště. Opěrné pilíře severní obvodové zdi měly původně jednotný vzhled, který byl však narušen pozdějšími přístavbami (schodištěm u nové sakristie, kaplí Panny Marie Loretánské, resp. předsíní severního vstupu). Opěrné pilíře jižní obvodové zdi byly poněkud zdobnější než pilíře severní zdi, protože vzhledem k poloze kostela byla jižní strana hlavní chrámovou fasádou.²⁹ Také v tomto případě byl původně jednotný plán opěrných pilířů překryt pozdějšími přístavbami (kaplí Bolestné Panny Marie a předsíní jižního vchodu). Gotické opěrné pilíře západní obvodové zdi jsou dnes skryty v přístavbě panské (kněžecí) oratoře a zazděn je i někdejší hlavní vstup do kostela, který se nacházel v ose západního průčelí. Gotický kostel sv. Václava tak měl zřejmě od počátku tři vstupy: hlavní vchod v ose západní obvodové zdi a boční vchody z jižní a severní strany.

Při výstavbě gotického kostela sv. Václava byla nevýhodná poloha presbytáře ve svahu vyrovnána založením krypty pod dlažbou kněžiště. Původní půdorys obdélné krypty s půlkruhovým závěrem byl později porušen vestavbou příček. Zřejmě se tak stalo ještě před

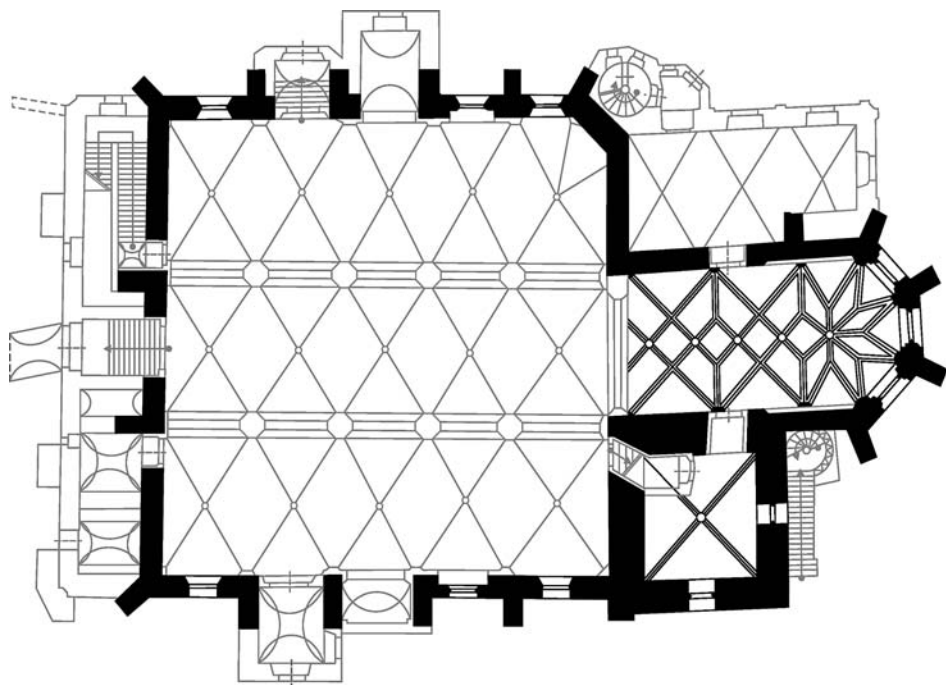
Hvězdicová klenba v předsíni krypty nacházející se pod kněžištěm mikulovského kostela. (foto Přemysl Mazal)

koncem 16. století, jak dokládá nápis na jedné z těchto příček, hlásící se typem písma právě do tohoto období. Závěr krypty tak byl rozdělen na dvě části – výrazně menší jižní část je přístupná pouze zvenčí chodbičkou proraženou na jižní straně obvodového zdiva, větší severní část tvoří předsíň samotné krypty.³⁰ Z předsíně se sestupuje po několika

schodech do samotné lodi krypty, která je zaklenuta valenou klenbou, zatímco předsíň má klenbu hvězdicovou. V lodi krypty lze dodnes na zdi spatřit několik konsekračních křížů (z původních dvanácti), které jsou připomínkou znovuvysvěcení (konsekrace) zdejšího kostela sv. Václava olomouckým biskupem Stanislavem II. Pavlovským (1579 až 1598) v červnu 1582.³¹ Zajímavostí je i nápis s letopočtem 1579 umístěný na jižní stěně krypty.

Konsekrační kříž na stěně krypty dokládající znovuvysvěcení kostela sv. Václava v roce 1582. (foto Milan Karásek)

Dochované gotické části kostela sv. Václava v jeho dnešním půdorysu (vyznačeny černě). (kresba Milan Karásek)

III. Od roku 1585 do roku 1760

Přestavbou věže v roce 1585 je datován počátek další fáze slohového vývoje kostela sv. Václava v Mikulově – fáze, která dala dosud čistě gotickému chrámu renesančně-manýristický charakter. Hlavní práce na přestavbě kostela jsou spojeny s osobou kardinála Františka z Dietrichsteina (1570–1636), biskupa olomouckého a od roku 1611 majitele mikulovského panství. Je především jeho zásluhou, že byl roku 1625 zřízením kolegiátní kapituly kostel sv. Václava povýšen na kostel kapitulní.³² Zda byla přestavba kostela dokončena ještě před tímto datem, nebo naopak ustavení kapituly bylo teprve počátkem manýristických stavebních úprav, není přesně zdokumentováno, avšak zcela jistě byly práce ukončeny před rokem 1640.³³ Podoba, kterou mikulovský kostel sv. Václava v první polovině 17. století získal, zůstala pak zachována až do roku 1760. Nástup nového probošta Františka Filipa Inzaghiho (proboštem v letech 1761–1773), který započal s novými úpravami kostela, znamenal počátek další fáze stavebního vývoje chrámu sv. Václava, tj. fáze barokní.

Renesanční a manýristická přestavba kostela sv. Václava zanechala na jeho tváři významné stopy. Z původní věže si gotický ráz zachovalo pouze přízemí a první patro, je však pravděpodobné, že i dnešní renesanční druhé poschodí bylo kdysi gotické. Při požáru v roce 1584 bylo však natolik poničeno, že muselo být znovu postaveno. Dodnes se ve druhém patře zachovalo zřetelné rozhraní mezi lomovým kamenem a pozdější novou vyzdívkou. Před požárem měla původní věž zřejmě ve výši dnešního třetího podlaží dřevěné zvonové patro, které bylo ukončeno zastřešením patrně ve tvaru jehlanu.³⁴ Renesanční část věže tak dnes začíná druhým patrem, které je od spodní (gotické) části odděleno mírně vystupující (tzv. kordonovou) římsou. Podobná římsa odděluje i druhé a třetí poschodí věže. Obě zmíněná patra mají nárožní bosáží (kvádrování) probarvenou okrem. Jižní a východní zeď druhého patra jsou opatřeny dvojicí oken, která jsou orámována kamenným ostěním. Zdi třetího poschodí věže mají na všech stranách namalovány ciferníky; čtvrté

Renesanční věž kostela sv. Václava s charakteristickou nárožní bosáží. (foto Milan Karásek)

Velký zvon z roku 1642 ve věži mikulovského kostela. (foto Milan Karásek)

Renesanční arkádový ochoz ve čtvrtém patře věže kapitulního chrámu. (foto Milan Karásek)

patro je charakteristické arkádovým ochozem, za nímž se nachází místnost sloužící jako obydlí pro věžníka.³⁵ Toskánské sloupy arkády spočívají na hranolových podstavcích s reliéfním rodovým znakem Dietrichsteinů a mezi sloupy je balustráda.³⁶

Úpravám se nevyhnul ani kdysi gotický presbytář (kněžiště). Plochy gotické žebrové klenby jsou vyzdobeny manýristickou štukovou dekorací s motivy okřídlených hlaviček a plastických ozdob v podobě květin. Původní gotický vstup z presbytáře do staré sakristie je nahrazen novým manýristickým mramorovým portálem a podobným portálem je opatřen i vstup na severní straně presbytáře do tehdy zbudované nové sakristie. Z prvního patra věže (tj. nad starou sakristií) je také v této stavební epoše do kněžiště otevřen prostor pro umístění tzv. měšťanské oratoře.³⁷

Dochází rovněž k rozšíření dosavadní půdorysné plochy kostela, protože pravděpodobně již za kardinála Dietrichsteina byla k severní straně presbytáře přistavěna nová sakristie, jak dokládá manýristický portál, kterým se do ní z presbytáře vstupuje.³⁸ Dnešní podoba sakristie je však výsledkem až barokních úprav ve druhé polovině 18. století. Při východním nároží severní boční lodi bylo přistavěno točité schodiště vedoucí do patra nad novou sakristií, kde byla vybudována hudební kruchta (kür), jež však byla tehdy orientována nikoli do presbytáře, jak ji můžeme vidět dnes, nýbrž do severní boční lodi. Tento původní otvor v průčelí boční lodi byl pak při úpravách ve druhé polovině 18. století zazděn.³⁹

Síňovému trojlodí se dostalo nového zaklenutí v podobě manýristické křížové klenby s hřebínky a její klenebné plochy byly vyzdobeny štukovou dekorací. Ve vrcholu klenby hlavní lodi jsou umístěny kartuše s rodovými znaky Dietrichsteinů, nad vítězným obloukem se nachází erb kardinála Františka z Dietrichsteina. Křížové klenby jsou od sebe odděleny arkádovými půlkruhovými klenebnými pasy, které jsou neseny čtyřmi páry osmibokých pilířů. Tyto volně stojící pilíře pak při stěnách trojlodí doplňují přízední polopilíře.

Manýristické úpravy se dotkly i gotických oken trojlodí. Byly jim patrně ponechány původní rozměry, avšak gotické ostění bylo odstraněno a překlad nad okenním otvorem dostal půlkruhový tvar.⁴⁰ Při severní a jižní stěně trojlodí byly vedle bočních vstupů přistavěny dvě protilehlé kaple. Kaple zasvěcená Bolestné Panně Marii byla zbudována na jižní straně kostela a na severní straně byla vystavěna kaple sv. Jana Křtitele, která po roce 1784 dostala v souvislosti s přenesením sochy mikulovské Černé madony z vyhořelého loretánského kostela sv. Anny nové patrocinium – kaple Panny Marie Loretánské. Jižní kaple má vůči kapli severní poloviční půdorys. Další významnou dispoziční změnou v původním gotickém půdorysu trojlodí byla výstavba předsíně při severním vstupu do kostela. Předsíní, podobně jako obě boční kaple, byla zaklenuta valenou klenbou.⁴¹

Severní boční kaple zasvěcená Panně Marii Loretánské.
(foto Milan Karásek)

Manýristická klenba chrámového trojlodí je v polích zdobena štukovou dekorací. (foto Milan Karásek)

Kardinálu Dietrichsteinovi je připisována i jiná markantní změna ve vzhledu mikulovského kostela sv. Václava, a tou je přístavba knížecí (panské) oratoře k západnímu průčelí, včetně kryté chodby spojující tuto oratoř se zámek. Zdá se, že panská oratoř zasahovala až k první dvojici osmibokých pilířů v lodi kostela. Při barokních úpravách za probošta Františka Filipa Inzaghiho byla však tato původní knížecí oratoř snesena a vybudována oratoř nová v té podobě, v jaké ji můžeme vidět dnes.⁴²

Pohled zvenčí na jižní boční kapli Bolestné Panny Marie. (foto Milan Karásek)

Krytá chodba spojující knížecí oratoř se zámek. (foto Milan Karásek)

Vstup do krypty zdobený dietrichsteinským erbem. (foto Marta Šiprová, Regionální muzeum v Mikulově)

Při manýristické přestavbě kostela v první polovině 17. století byla stavebně upravena také původně gotická krypta pod presbytářem, jak dokládá kamenné ostění dveří se znakem Dietrichsteinů ve vrcholu. Je pravděpodobné, že úpravy měly za cíl přebudovat kryptu v rodinnou hrobku Dietrichsteinů, což dosvědčuje zmíněný dietrichsteinský erb nad vstupem do krypty. Po dokončení výstavby loretánského kostela sv. Anny (vysvěcen roku 1656) byl však jako hrobní kostel Dietrichsteinů určen právě tento. Do krypty pod presbyteriem kostela sv. Václava se tak dostaly pouze ostatky Markéty Františky z Lobkovic, rozené z Dietrichsteina (1600–1617), a jejího manžela Václava Viléma Popela z Lobkovic (1592–1621). Místo posledního odpočinku obou manželů zapříčinilo, že krypta pod presbytářem bývá označována jako tzv. lobkovická hrobka.

Je otázkou, zda krypta dříve sloužila jako místo posledního odpočinku i pro předchozí vlastníky mikulovského panství – Liechtensteiny. Jak ukazují náhrobní kámen bratrů Jindřicha VII. Kulhavého († 1485) a Kryštofa III. († 1506) z Liechtensteina v jižní stěně trojlodí

Václav Vilém Popel z Lobkovic a Markéta Františka z Lobkovic, rozená z Dietrichsteina. (foto Milan Karásek)

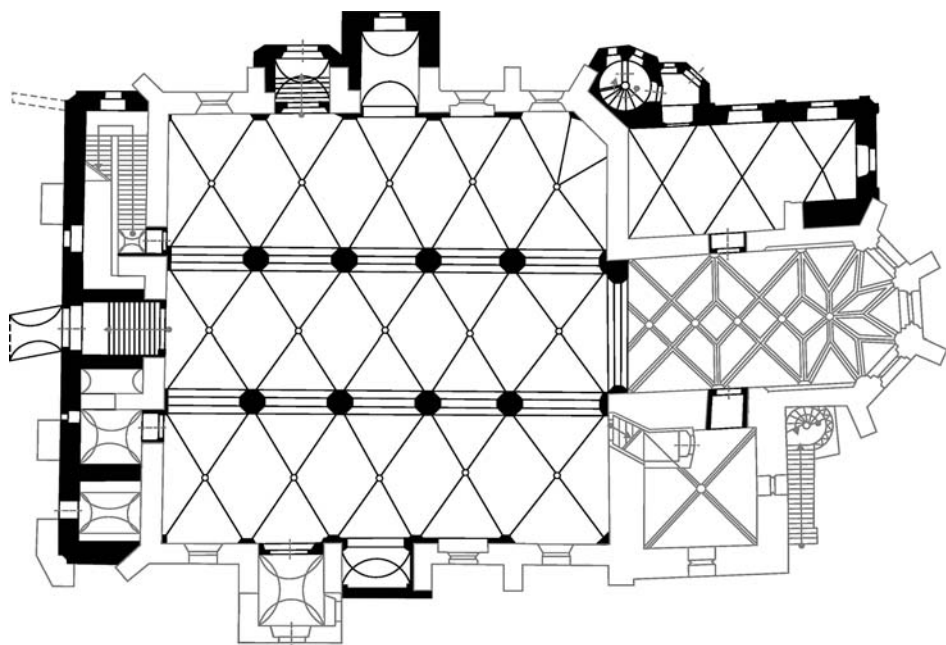

Erb kardinála Františka z Dietrichsteina nad vítězným obloukem. (foto Milan Karásek)

kostela, u některých členů tohoto rodu to nemůžeme vyloučit.⁴³ V nedatovaném soupisu nápisů na dietrichsteinských rakvích, který pochází zřejmě z roku 1784, se uvádí, že v kolegiálním kostele sv. Václava se v tzv. lobkoviccké hrobce nacházejí tři cínové sarkofágy s nápisy, a to Markéty Františky Lobkowiczové, rozené z Dietrichsteina, Václava Viléma Popela z Lobkowicz a Ignáce Adolfa z Dietrichsteina (1636–1664), kanovníka olomouckého.⁴⁴ Není zřejmé, proč byl tento příslušník vedlejší rodové větve Dietrichsteinů uložen právě sem a proč byl později přenesen společně s dalšími členy rodu do hrobky v bývalém kostele sv. Anny. Rakev Markéty z Lobkowicz se zachovala, na rozdíl od rakve jejího manžela, v neporušeném stavu až do dnešních dnů, a to včetně nápisu na víku, na němž můžeme číst tato slova:

*SIGISMUNDI A DIETRICHSTAIN QUINQUE PROVINCIARUM LOCUMTENENTIS
ET
BARBARAE A ROTTAL DUARUM IMPERATRICUM PRAEFFECTAE
PRONEPTI
ADAMI A DIETRICHSTAIN HEROUM ANTESIGNANI
ET
MARGARETAE DE CARDONA REGII STEMMATIS HEROINAE
NEPTI
SIGISMUNDI ET JOANNAE SCALIGERAE DOMINAE VERONAE ET VICENTINAE
FILIAE
FRANCISCI CARDINALIS EPISCOPI OLOMUCENSIS PRINCIPIS
EX FRATRE NEPTI
WENCESLAI GUILLIEMI BARONIS A LOBKOVICZ
CONIUGI
MARGARITAE FRANCISCAE COMITISSAE A DIETRICHSTAIN
QUAE
VIXIT ANNOS XVI. MENSES VI. DIES XII.
OBIIT
EX PRIMO PUERPERIO RELICTO VIVO FILIO
ANNO
MDCXVII III. FEBRUARII*

*Pravnučce
Zikmunda z Dietrichsteina, místodržícího pěti zemí,
a
Barbory z Rotalu, prefektky dvou císařoven,
vnučce
Adama z Dietrichsteina, nejpřednějšího z hrdinů,
a
Markéty z Cardony, hrdinky z královského rodu,
dceři
Zikmunda a Johany Scaligery, paní Verony a Vicenzy,
neteři
kardinála Františka, knížete a biskupa olomouckého,
manželce
Václava Viléma, barona z Lobkowicz,
Markétě Františce, hraběnce z Dietrichsteina,
která
žila 16 let 6 měsíců a 12 dní.
Zemřela
při prvním porodu zanechavši živého syna
roku
1617, 3. února.*

Dochované renesanční a manýristické prvky v půdorysu kostela sv. Václava (vyznačeny černě). (kresba Milan Karásek)

IV. Od roku 1761 do současnosti

Poslední výrazné stavební úpravy kostela sv. Václava jsou neseny v duchu idejí barokního stavitelství a jejich iniciátorem se stal jedenáctý mikulovský probošt František Filip Inzaghi (proboštem v letech 1761–1773). Kapitulní chrám dostal během jeho působení

Schodiště vedoucí k jižnímu vstupu do kostela na fotografii z dvacátých let 20. století.
(foto archiv Regionálního muzea v Mikulově)

v úřadu probošta v podstatě dnešní podobu, která od 19. století doznala do současnosti jen nepatrných úprav. Nový vzhled získala knížecí oratoř přistavěná k západnímu průčelí kostela, přestavby se dočkala nová sakristie, nově dispozičně řešena byla hudební kruchta (kúr) umístěná v patře nad novou sakristií, k jižnímu bočnímu vstupu do kostela přibyla

Dřevěný balkón měšťanské oratoře s dekorací v podobě mikulovského městského znaku. (foto Milan Karásek)

Nové schodiště přistavěné za probošta Inzaghiho k východní zdi věže. (foto Milan Karásek)

předstín a věž kostela byla osazena novou bání. Z tohoto období pochází také většina vnitřního vybavení interiéru kostela (mj. svatostánek, kazatelna, křtitelnice, varhany, zpovědnice či kostelní lavice). Následující staletí byla již jen obdobím oprav a drobných zásahů do dispozice kostela, která ve druhé polovině 18. století dosáhla své konečné podoby. Nejvýznamnějšími stavebními počiny v kostele sv. Václava v 19. století bylo zazdění původního hlavního vstupu do kostela v ose západního průčelí a projekt nového zastřešení stavby. Minulé století pak přispělo k celkovému vzhledu kostela jen několika opravami, především fasády. Nezbývá než doufat, že ve století jednadvacátém dokážeme tuto významnou stavební památku alespoň uchovat pro příští generace.

Barokní a klasicistní úpravy

Poslední významná přestavba kapitulního kostela je spojena se jménem probošta Františka Filipa Inzaghiho a byla zahájena snad hned v roce jeho nástupu do úřadu (1761), spíše však až o rok později, tj. v roce 1762. Tato barokní stavební etapa byla ukončena někdy před rokem 1775. Velkou proměnou prošla nová sakristie, která byla přestavěna do dnešní podoby. Nad ní byla přebudována hudební kruchta (kúr), která již nebyla otevřena do průčelí severní lodi, ale bylo proráženo nové okno směrem do presbytáře přímo proti měšťanské oratoři.⁴⁵ Hudební kruchta byla opatřena dřevěným zdobeným balkónem vyloženým do prostoru presbytáře. Roku 1771 zde byly instalovány nové varhany, které zhotovil brněnský varhanář Jan Výmola.⁴⁶

Stará sakristie v přízemí věže byla upravena na depozitář a bylo zde zbudováno nové schodiště na měšťanskou oratoř, na které se nastupuje dvěma vedle oltáře v jižní boční lodi. Měšťanská oratoř byla opatřena stejným dřevěným zdobeným balkónem jako protější hudební kruchta. Nově byl také řešen přístup na věž, kdy byl zvenčí k východní zdi věže přistavěn tvarově komplikovaný přístavek schodiště.⁴⁷ Samotná kostelní věž dostala nové zastřešení v podobě bání. Jak informuje nápis na plášti lucerny, stalo se tak roku 1768, a to na náklady města. Věž tak nabyla v podstatě současné podoby.⁴⁸

Nákladem města byla v roce 1768 na kostelní věži instalována nová báň. (foto Marta Šiprová)

Barokní portál kryté chodby spojující knížecí oratoř se zámkem. (foto Milan Karásek)

Významnou změnou byla i přestavba knížecí oratoře. Celá původní manýristická oratoř z doby kardinála Františka Dietrichsteina spolu s přístupovou krytou chodbou byla nově organizována. Vzniklo třiramenné schodiště, oratoř byla zaklenuta pruskými klenbami a ve střední části knížecí oratoře byla umístěna dřevěná balkónová skříň, vyložená na pěti konzolách do prostoru hlavní lodi.⁴⁹

Do fáze barokních úprav za probošta Inzaghiho spadají i úpravy chrámového trojlodí. U jižního vstupu do kostela byla vybudována předsíň,⁵⁰ která byla zaklenuta pruskou klenbou a v rámci zachování souměrnosti obou bočních lodí měla dvojnásobnou půdorysnou dispozici oproti předsíni severního vstupu. Přístavby při vnějších obvodových zdech bočních lodí tak vytvořily středověce souměrnou kompozici, kdy severní předsíň má vůči předsíni jižní polooviční půdorys, zatímco v případě přilehlých bočních kaplí je tomu přesně naopak.⁵¹

Na první pohled nejzřetelnější stopu zanechala barokní etapa ve vzhledu a výzdobě kostelního interiéru. Byla postavena zděná kazatelna s točitým schodištěm, v jižní boční lodi byla umístěna mramorová křtitelnice, barokního původu je všech pět oltářů (vysvěceny 1771) a rovněž kostelní lavice pocházejí z této doby. Barokní malířství je v kostele reprezentováno trojicí oltářních obrazů od Františka Adolfa (obraz *Zavraždění sv. Václava* nad hlavním oltářem a obrazy *Stětí sv. Barbory* a *Poslední večeře Páně* nad oltáři v bočních lodích).⁵²

Kromě výše zmíněných zásahů spojených s proboštem Františkem Filipem Inzaghim došlo ve druhé polovině 18. století ještě k dalším úpravám kostelního interiéru. Když v roce 1784 vyhořel mikulovský loretánský kostel sv. Anny, podařilo se z hořících trosk zachránit sochu loretánské Černé madony, která byla poté přenesena do kostela sv. Václava a umístěna v severní boční kapli.⁵³ Kaple byla původně zasvěcena sv. Janu Křtiteli, nyní však v souvislosti s touto translací došlo k jejímu převěcení a kaple dostala nové patrocinium – kaple Panny Marie Loretánské.

Do období po roce 1784 spadá i vyhloubení mělkých nik v obou bočních zdech presbytáře. Tyto výklenky byly pokryty štukovou jemně zřasenou drapérií nesenou andílky. Jižní nika sloužila zřejmě k umístění křesel pro pontifikální mše (tj. slavnostní mše, které

Socha loretánské Černé madony v severní boční kapli kostela. (foto Milan Karásek)

slouží biskup), zatímco do severního výklenku byly vsazeny mramorové epitafy Markéty Františky z Lobkowicz, rozené z Dietrichsteina (1600–1617), a jejího manžela Václava Viléma Popela z Lobkowicz (1592–1621). Nad nimi jsou pak ve zdobených rámech zasazeny portréty obou manželů, malované na plechu.⁵⁴

Chrám sv. Václava v 19. století

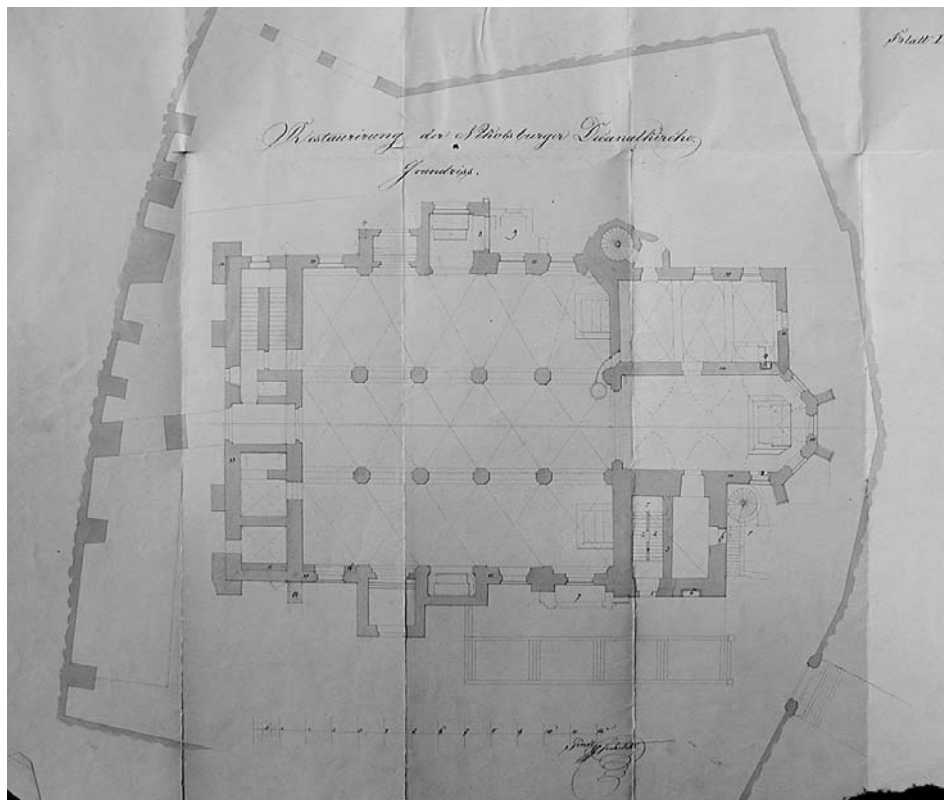
Již na samém počátku 19. století, v roce 1803, bylo vybudováno nákladem 1 000 zlatých výstavné venkovní schodiště⁵⁵ vedoucí z Kostelního náměstí směrem k jižnímu vchodu do kostela. Tento vchod se v 19. století stal hlavním chrámovým vstupem poté, co byl zarděn

Epitafy Václava Viléma Popela z Lobkowicz a jeho ženy Markéty Františky, rozené z Dietrichsteina. (foto Milan Karásek)

původní hlavní vchod v ose západního průčelí. Prostor před tímto někdejší vchodem byl přeměněn na kapli Božího hrobu. Nové monumentální schodiště muselo být v roce 1854 zrekonstruováno, když jej poničila voda proudící z ucpaného kanálu.⁵⁶

V letech 1832–1834 proběhla přestavba kryté spojovací chodby vedoucí ze zámku na knížecí (panskou) oratoř a do této doby lze zřejmě datovat i vyzdění nových opěrných pilířů přiléhajících k západní zdi knížecí oratoře.⁵⁷ Zdá se, že ve druhé polovině 19. století měly být na kostele sv. Václava provedeny i další poměrně velkorysé úpravy. Dochované archivní materiály dokládají snahu o slohové sjednocení stavby v klasicistním duchu, kdy dokonce původní gotické opěrné pilíře měly být odsekány a nahrazeny pilastry architektonicky

nahore

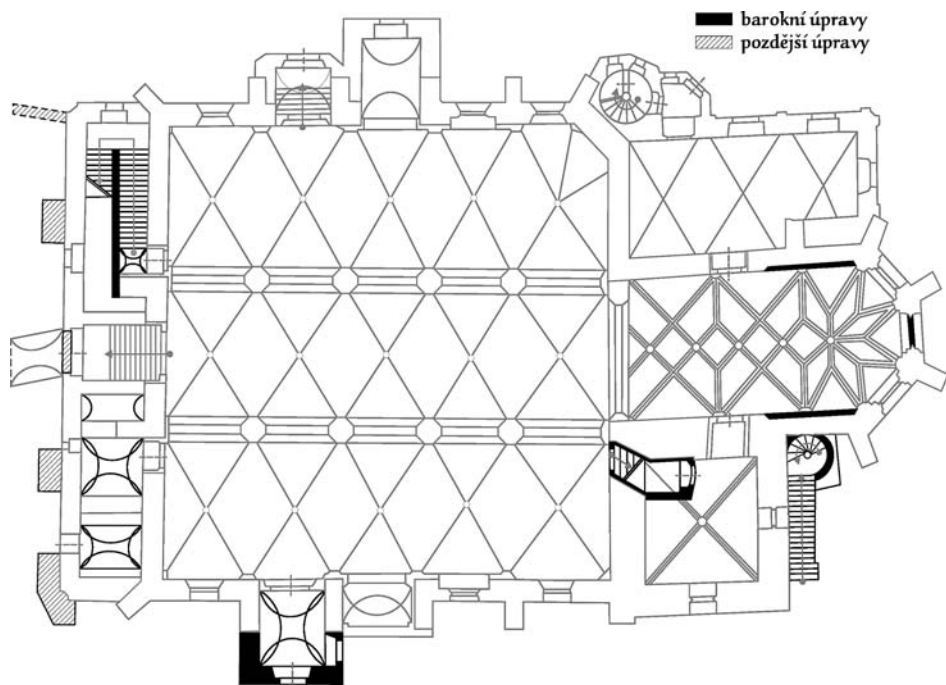
Plán stavebních úprav kostela sv. Václava podle návrhu architekta Jana Filipa Jöndla z roku 1846. Originál uložen v Moravském zemském archivu Brno.

(foto Eva Kebrlová)

vlevo

Místnost pod starou sakristií byla nově zaklenuta na konci 19. století - detail cihly s letopočtem 1897 dokládá nejzazší datum této stavební úpravy.

(foto Milan Karásek)

Půdorys kostela sv. Václava s vyznačenými barokními a pozdějšími stavebními úpravami. (kresba Milan Karásek)

členícími fasádu.⁵⁸ K roku 1846 je například doložen soubor plánů, který téměř navozuje dojem soutěže mezi architekty Janem Filipem Jöndlem a Jindřichem Kochem o konečnou podobu zmíněných stavebních úprav. Realizace všech těchto návrhů se však nakonec neuskutečnila. Provedení se tak roku 1846 dočkal jen plán na rozšíření hudební kruchty nad novou sakristií, kde byla zbudována místnost sloužící jako depozitář.⁵⁹ Došlo také ke kompletnímu nahrazení starého krovu nad celým půdorysem sakristie novou pultovou střechou s krytinou z měděného plechu.

Poslední významnou stavební akcí, jež byla realizována v duchu plánů z roku 1846, byla úplná výměna střešního krovu a krytiny nad celým kostelem v roce 1847, která dle účetních knih odčerpala z kapitulního rozpočtu přes 10 000 zlatých. Pořízení nové kostelní střechy se tak stalo finančně nejnákladnější stavební činností 19. století.⁶⁰ V roce 1848 byla pak nová krytina z měděného plechu položena také nad oběma předsíněmi bočních vstupů do kostela.

Z druhé poloviny 19. století máme zprávy již jen o běžných údržbových pracích, které se většinou týkaly oprav interiéru (např. k roku 1851 je doložena oprava vnitřních omítek), průběžné údržby střešní krytiny, drobných klempířských úprav či pořízení nových oken do sakristie a depozitáře.⁶¹ Na konci 19. století (snad v roce 1897) byla rovněž nově zaklenuta místnost v nejnižším patře věže (tj. prostor pod starou sakristií), a to za použití starých cihel.⁶²

Úpravy kostela ve 20. století

V letech 1925–1926 byl do kostela zaveden elektrický proud a bylo instalováno elektrické osvětlení se 180 žárovkami. Nové osvětlení bylo slavnostně vysvěceno a uvedeno do provozu 28. září 1926 na svátek patrona kostela sv. Václava a svému účelu pak sloužilo přes 50 let.⁶³ V roce 1931 prošla celkovou rekonstrukcí celá vnější fasáda kostela⁶⁴ a roku 1935 bylo osazeno nové zábradlí u přístupového schodiště ke kostelu. Ještě před vypuknutím druhé světové války, v letech 1937–1939, proběhly také restaurátorské práce na všech pěti kostelních oltářích, kazatelně i ostatních dekoracích v kostele.⁶⁵

Oltář v jižní boční lodi s obrazem *Poslední večeře Páně* od Františka Adolfa. (foto Milan Karásek)

Oltární obraz *Stěti sv. Barbory* od Františka Adolfa v severní boční lodi. (foto Milan Karásek)

Sousoší Piety na oltáři v boční kapli Bolestné Panny Marie. (foto Milan Karásek)

Stav kostela po skončení války v roce 1945 popsal nově jmenovaný administrátor farnosti František Drábek (v letech 1948 až 1971 probošt zdejší kapituly) ve farní kronice takto: „Okna vytlučena, vypáčené dveře, bohoslužebná roucha potrhána, kostelní prádlo většinou rozkradeno, střecha a dešťové žlaby na četných místech děravé.“⁶⁶ Nový duchovní správce kostela sv. Václava však neváhal a ihned se aktivně postavil do čela úsilí o obnovu zdevastovaného kolegiálního chrámu. Nejnutnější záchranné práce na kostele sv. Václava byly dokončeny v říjnu roku 1950⁶⁷ a v roce 1955 byla do kostela pořízena dokonce nová okna.⁶⁸

Roku 1960 byla restaurátorským zásahem opravena křtitelnice a z podnětu probošta Františka Drábka bylo v roce 1962 opraveno venkovní schodiště ke kostelu a k němu znovu osazeno zábradlí.⁶⁹ Probošt Drábek zanechal svůj podpis také na manýristické výzdobě klenby chrámového trojlodí, když mezi vrcholy prvního a druhého pole klenby (počítáno od knížecí oratoře) v jižní boční lodi nechal umístit svůj osobní heraldický znak.

Také v poslední čtvrtině 20. století probíhaly na mikulovském kolegiálním kostele stavební a restaurátorské práce. V roce 1977 byla restaurována kaple Božího hrobu, umístěná v prostoru před zazděným západním vstupem do kostela,⁷⁰ a na počátku osmdesátých let se chrám sv. Václava dočkal opravy venkovní fasády. Roku 1985 byla v kostele dokončena výměna elektroinstalace.⁷¹ V roce 1997 pak došlo také ke statickému zajištění jihozápadního nároží lodi kostela za pomoci železobetonové výztužné zdi, která měla zabránit propadání této části chrámu do sesutého vinného sklepa vycházejícího zpod budovy probošství a zasahujícího až do těsné blízkosti základů tohoto nároží.⁷² Z ostatních záchranných prací je třeba ještě zmínit opravu vnějšího výstavného schodiště a restaurátorský průzkum a opravu kostelních varhan – obojí z roku 1998.⁷³

Stav kostela sv. Václava na konci 20. století rozhodně nelze nazvat dobrým. Nezbyvá než věřit, že počátek nového tisíciletí bude znamenat obrat k lepšímu a mikulovský chrám dostane novou, zářivější podobu. Jedna z nejvýznamnějších architektonických památek města si to rozhodně zaslouží...

Poznámky:

¹ Viz HORTVÍK, Václav: Nejstarší mikulovská vyobrazení, Jižní Morava, roč. 40 (2004), sv. 43, s. 37–80.

² Viz KOUDELA, Miroslav: Mikulovský kostel sv. Václava ve světle nejstarších listin (1. část), RegioM 2005, s. 34–45, resp. KOUDELA, Miroslav: Mikulovský kostel sv. Václava ve světle nejstarších listin (2. část), RegioM 2006, s. 51–63.

³ Viz Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Svazek I: 805–1197 (ed. Gustav Friedrich), Praha 1904–1907, č. 400, s. 415–417, resp. Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu. Díl 1: 1173–1380 (eds. Jan Bistrický – František Spurný – Ludvík Václavek – Metoděj Zemek), Mikulov 1991, č. 1, s. 23.

⁴ Viz DUŠKOVÁ, Sáša: Výklad listiny Viléma řečeného z Pavlova, in: 800 let Mikulova (ed. Metoděj Zemek), Mikulov 1973, s. 11–12.

⁵ Viz Fontes rerum Bohemicarum. Svazek II, díl 2: Annales Pragenses. Annales Bohemiae. Annales Gradicensis et Opatovicenses. Vincentii canonici Pragensis et Gerlaci, abbatis Milovicensis, Annales. Chronicon domus Sarensis (ed. Josef Emler), Praha 1875, s. 476–477.

⁶ Tamtéž, s. 482–483.

⁷ Viz Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Svazek V, díl 2: 1267–1278 (eds. Jindřich Šebánek – Sáša Dušková), Praha 1981, č. 801, s. 488–489; Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Svazek IV: 1268–1293 (ed. Antonín Boček), Olomouc 1845, č. 121, s. 168; Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Svazek II: 1253–1310 (ed. Josef Emler), Praha 1882, č. 999, s. 418.

⁸ Viz Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu, c.d., č. 13, s. 35–36.

⁹ Viz Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae IV, c.d., č. 268, s. 347, resp. Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II, c.d., č. 1445, s. 621.

¹⁰ Viz Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Svazek VI: 1307–1333 (ed. Petr Chlumecký), Brno 1854, č. 6, s. 4–5, resp. Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu, c.d., č. 27, s. 52–54.

¹¹ Viz Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu, c.d., č. 28, s. 54–55.

¹² Tamtéž, č. 33, s. 59–60.

- ¹³ Tamtéž, č. 41, s. 71–73.
- ¹⁴ Viz Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI, c.d., č. 36, s. 27–29, resp. Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu, c.d., č. 45, s. 77–79.
- ¹⁵ Viz Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Svazek VIII: 1350–1355 (ed. Vincenc Brandl), Brno 1874, č. 73, s. 37–38; Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Svazek V, díl 3: 1350–1352 (ed. Jana Zachová), Dolní Břežany 2000, č. 1032, s. 509; Monumenta Vaticana Res Gestas Bohemicas Illustrantia. Svazek I: Acta Clementis VI. 1342–1352 (ed. Ladislav Klicman), Praha 1903, č. 1324, s. 697.
- ¹⁶ Viz Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu, c.d., č. 133, s. 224–226, resp. ZEMEK, Metoděj – TUREK, Adolf: Regesta listin z liechtenštejnského archivu ve Vaduzu z let 1173–1526, Sborník archivních prací, roč. 33/1 (1983), č. 147, s. 206–207.
- ¹⁷ Viz ZEMEK – TUREK, c.d., č. 160, s. 211.
- ¹⁸ Tamtéž, č. 185, s. 218.
- ¹⁹ Viz RICHTER, Václav – KRSEK, Ivo – STEHLÍK, Miloš – ZEMEK, Metoděj: Mikulov, Brno 1971, s. 79.
- ²⁰ Viz KEBRLOVÁ, Eva: Kostel sv. Václava v Mikulově. Stavebněhistorický průzkum, Břeclav 2005 (strojopis).
- ²¹ Tamtéž, s. 37–39.
- ²² Tamtéž, s. 40.
- ²³ Tamtéž, s. 39–40.
- ²⁴ Viz RICHTER – KRSEK – STEHLÍK – ZEMEK, c.d., s. 96.
- ²⁵ Tamtéž, s. 97.
- ²⁶ Viz KEBRLOVÁ, c.d., s. 8.
- ²⁷ Tamtéž, s. 11–12.
- ²⁸ Tamtéž, s. 40.
- ²⁹ Viz RICHTER – KRSEK – STEHLÍK – ZEMEK, c.d., s. 98.
- ³⁰ Viz KEBRLOVÁ, c.d., s. 13.
- ³¹ Viz RICHTER – KRSEK – STEHLÍK – ZEMEK, c.d., s. 109.
- ³² Viz ZEMEK, Metoděj: Vznik a vývoj kolegiátní kapituly v Mikulově, Jižní Morava, roč. 29 (1993), sv. 32, s. 94–95.
- ³³ Viz SAMEK, Bohumil: Umělecké památky Moravy a Slezska. Svazek II: J–N, Praha 1999, s. 491.
- ³⁴ Viz ŠLANCAROVÁ, Věra: Kolegiátní kostel sv. Václava v Mikulově, Brno 2001 (seminární práce).
- ³⁵ Viz KEBRLOVÁ, c.d., s. 7.
- ³⁶ Viz SAMEK, c.d., s. 491.
- ³⁷ Viz RICHTER – KRSEK – STEHLÍK – ZEMEK, c.d., s. 125–126.
- ³⁸ Tamtéž, s. 126.
- ³⁹ Viz ŠLANCAROVÁ, c.d., s. 20.
- ⁴⁰ Tamtéž, s. 19.
- ⁴¹ Viz RICHTER – KRSEK – STEHLÍK – ZEMEK, c.d., s. 125.
- ⁴² Viz ŠLANCAROVÁ, c.d., s. 19–20.
- ⁴³ Tamtéž, s. 13.
- ⁴⁴ Viz Nápisy na rakvích členů rodu Ditrichštejnů v rodinné hrobce v Mikulově (nedatováno), Moravský zemský archiv v Brně, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov (G 140), inv. č. 301, sign. 536, karton 325.
- ⁴⁵ Viz ŠLANCAROVÁ, c.d., s. 20.
- ⁴⁶ Viz SAMEK, c.d., s. 492.
- ⁴⁷ Viz KEBRLOVÁ, c.d., s. 42.
- ⁴⁸ Viz ŠLANCAROVÁ, c.d., s. 20.
- ⁴⁹ Tamtéž, s. 19–20.
- ⁵⁰ Viz KEBRLOVÁ, c.d., s. 42.
- ⁵¹ Tamtéž, s. 11.
- ⁵² Viz SAMEK, c.d., s. 492–493.
- ⁵³ Viz RICHTER – KRSEK – STEHLÍK – ZEMEK, c.d., s. 222.
- ⁵⁴ Viz SAMEK, c.d., 492–493.
- ⁵⁵ Viz MAREČEK, Jiří: Mikulov. Kolegiátní farní kostel sv. Václava, Brno 1999 (strojopis), s. 33.
- ⁵⁶ Viz ŠLANCAROVÁ, c.d., s. 21.
- ⁵⁷ Viz MAREČEK, c.d., s. 34–35.
- ⁵⁸ Viz ŠLANCAROVÁ, c.d., s. 21.

⁵⁹ Viz KEBRLOVÁ, c.d., s. 42.

⁶⁰ Viz MAREČEK, c.d., s. 35–36.

⁶¹ Tamtéž, s. 36–37.

⁶² Viz KEBRLOVÁ, c.d., s. 42.

⁶³ Viz MAREČEK, c.d., s. 38–39.

⁶⁴ Viz KEBRLOVÁ, c.d., s. 43.

⁶⁵ Viz MAREČEK, c.d., s. 39.

⁶⁶ Tamtéž, s. 40.

⁶⁷ Viz ŠLANCAROVÁ, c.d., s. 22.

⁶⁸ Viz MAREČEK, c.d., s. 40.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž, s. 41.

⁷¹ Tamtéž, s. 41–42.

⁷² Viz ŠLANCAROVÁ, c.d., s. 22.

⁷³ Viz MAREČEK, c.d., s. 44.

Miroslav Koudela

Mikulov's church of st. Wenceslas through the centuries

The article summarizes the construction history of the Church of St. Wenceslas in Mikulov. The text is divided chronologically into four parts: 1) the church of St. Wenceslas before the end of the 15th century, 2) the shape of the Mikulov church from the beginning of the 16th century until 1584, 3) building modifications from 1585 to 1760, and 4) St. Wenceslas after 1760. What the church looked like in its oldest form (until the end of the 15th century) we unfortunately do not know for sure. We must resort to sources of written nature, which make no particular mention of how the Mikulov parish church looked. It is probable that by the end of the 12th century a Romanesque chapel stood on the site of today's St. Wenceslas, but no physical evidence of it has yet been discovered, therefore we know nothing of its layout, the materials from which it was built, or how many phases and building modifications it went through before the end of the 15th century.

We find ourselves on firmer ground around the year 1500, when construction was begun in Mikulov on a new Gothic church. It seems that between 1500–1520 a presbytery was built; then the lower part of the tower and evidently just the outer walls of the triple nave. The late-Gothic St. Wenceslas thus consisted of a presbytery, a rectangular lengthways triple nave (which was probably not vaulted), and a massive four-sided tower in the southeast corner between the presbytery and the nave. The church retained its pure Gothic character until 1584, when the church tower burned.

The rebuilding of the tower in 1585 begins the next phase of the church's history. In this phase the previously pure Gothic church was given a Renaissance-Mannerist character. The main work on the renovation of the church took place under Franz von Dietrichstein (1570–1636), Bishop of Olomouc and from 1611 owner of the Mikulov estate. It was mainly his doing that in 1625 a collegiate chapter was established and St. Wenceslas raised to the status of capitular church. The Mikulov church retained the form it was given in the early 17th century until 1760.

The last stage in the building history of the church of St. Wenceslas takes place during the era of Baroque. Its initiator was the 11th Mikulov provost František Filip Inzaghi (provost 1761–1773). During this provost's term the church was given the form it has today, with only minor changes since the 19th century.